

Kärnvapen – det största hotet mot allt levande

Seminarium onsdagen den 8 maj 2019, kl. 18.00, ABF-huset, Sveavägen 41, Stockholm.
(Seminarieret spelades in och kommer att läggas ut på YouTube och på olika hemsidor.)

Talare: -

Jan Larsson, specialistläkare i anestesi och intensivvård, ordförande Svenska Läkare mot Kärnvapen (SLMK)

Margareta Wahlström, ordförande Svenska Röda Korset

Fredrika Gårdfeldt, präst i Svenska Kyrkan, Katarina församling, representant för Svenska präster och pastorer mot kärnvapen

Anna Sundström, generalsekreterare, Olof Palmes internationella center

Samtalsledare: -

Agnes Hellström, ordförande Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen

Sara Moser, ordförande för Nätverket för kärnvapenedrustning som arrangerar kvällens seminarium, presenterar Nätverket som består av 15 olika organisationer, men som ökar i antal. Hon hälsar välkommen till fyra intressanta och engagerade talare samt till publiken. Seminariet fokuserar på de medicinska, humanitära, etiska och existentiella konsekvenserna av kärnvapenkrig och varför ett sådant krig ovillkorligen måste förhindras.

Agnes Hellström inleder med att påminna om det förra seminariet, där Lars-Erik Lundin presenterade sin utredning om den FN-konvention som antogs den 7 juli 2017. Hon påminner om att konventionen ännu inte signerats av regeringen och därmed inte heller ratificerats av riksdagen. I kväll behandlas framför allt de konsekvenser av kärnvapen och kärnvapenkrig som utelämnats av utredningen.

Jan Larsson utgår i sitt anförande från sina erfarenheter som narkosläkare vid Akademiska sjukhuset i Uppsala. Han beskriver hur tre typiska patienter som kunde komma in under ett jourläkarpass vid sjukhuset kunde omhändertas och de resurser som krävdes för varje patient. Texten en patient med trauma orsakad av en MC-olycka, med benbrott, inre blödningar och en eventuell skallskada, en patient med allvarliga brännskador från en brand i en fabrik, och en patient med aplastisk anemi och begynnande sepsis efter en benmärgstransplantation. Sjukhuset har specialiserade avdelningar för att omhänderta var och en av dessa patienter, en intensivvårdsavdelning, BRIVA för brännskador och hämatologen för patienter med blodsjukdomar. Dessa är tre exempel på vanliga patienter vid ett välutrustat universitetssjukhus.

Berättelsen om dessa patienter kan jämföras med det tal som Setsuko Thurlow, överlevare från Hiroshima, höll vid utdelningen av fredspriset till ICAN i Oslo. Den 6 augusti 1945 var hon 13 år och räddades ur en nedfallen brinnande byggnad och mötte skadade som varken hon eller någon annan kunde hjälpa. De berättelser om skadade som hon ger skiljer sig helt från berättelsen från sjukhuset. En atombomb som den i Hiroshima orsakar 100-tals, 1000-tals skadade människor, traumatiserade, brännskadade, som har blödningar från huden, blir sjuka i blodbrist och får svåra infektioner, men där det inte finns någon hjälp att ge.

Vad händer när en atombomb briserar, som t ex i Hiroshima?

Det blir ett eldklot och en tryckvåg som direkt leder till mekaniska skador och brännskador. Det blir en värmestrålning och eldstormar som leder till skador utanför det direkta området för bombnedslaget. Det utvecklas en joniserande strålning som leder till akut strålsjuka med utslagen produktion av blodkroppar. Med modern behandling skulle flera sådana patienter kunna räddas.

Skulle våra möjligheter att hjälpa vara större än i Hiroshima, om t ex en kärnladdning av 'normal' storlek skulle fällas över Stockholm? Enligt den planering som finns utlöses en nationell larmplan vid tre svårt brännskadade patienter, vilket betyder att de sjukvårdsresurser för brännskadade som finns inom landet tas i anspråk. Vid tio svårt brännskadade patienter måste flera av dessa skickas utomlands för vård. Vid 10 000-tals eller 20 000-tals brännskadade patienter finns inte tillräckligt med vårdplatser att tas i anspråk i hela Europa.

Gösta Arturson var professor inom vård av brännskador och det var också hans kunskaper om sådana skador som ledde till hans engagemang mot kärnvapen. Han var ordförande för SLMK 1982-1986 och var en av dem som representerade organisationen vid Nobels Fredspris år 1985. Samtidigt är skador av ett kärnvapenanslag inte jämförbara med vanlig klinisk erfarenhet. Kraften i en kärnvapenexplosion orsakar mekaniska skador av en omfattning som saknar jämförelse; hettan ger brännskador till långt fler än dem som kan erbjudas avancerad vård; och strålningen ger ökad risk för cancer i decennier.

Slutsatsen för varje läkare och sjuksköterska är att vår ambition att vårda måste överges och i stället handla om att trösta och ge smärtlindring i den mån sådan finns att tillgå. Vårt fokus på behandling måste överges för att i stället handla om prevention.

Därför måste Sverige signera och ratificera FN-konventionen som förbjuder kärnvapen.

Margareta Wahlström inleder med att påminna om att Röda Korset är en fredsorganisation enligt sina statuter, en organisation där arbetet syftar till fred. Arbetet mot kärnvapen utgick från det faktum att medlemmar i Röda Korset fanns på plats i Hiroshima och därför direkt kunde förmedla kunskap om konsekvenserna av ett kärnvapenanslag. Röda Korsets kritik mot utredningen om FN-konventionen är just att den saknar en redogörelse av de humanitära konsekvenserna av ett kärnvapenkrig; i stället sopas dessa konsekvenser under mattan. Dessutom är de enorma dimensionerna av dagens kärnvapen inte jämförbara med den som fälldes i Hiroshima. Dagens syn på kärnvapen är påverkad av mänsklig hybris.

I sitt remissvar driver Röda Korset tre argumentationslinjer. Den första är just att de humanitära effekterna av kärnvapen är förödande för hela mänskligheten. Något som Jan Larsson inte tog upp i sin framställning är de skador som skulle uppstå i den infrastruktur som ska ta hand om skadade människor. Finns sjukhusen kvar efter ett kärnvapenanslag? Finns det möjligheter att transportera skadade till vård? Slutligen har vi frågan om nukleär vinter som skulle orsaka en global svältkatastrof och som gör att kärnvapen är kopplade till klimatfrågan.

Den andra linjen för argumentation är just klimatet. Tidigare var kärnvapen en existentiell fråga, numera är det även en fråga om klimatet. I vår argumentation måste vi föra samman de två frågorna. Vi måste utveckla vår argumentation i denna tidsperiod, nu då riskerna är större än någonsin och tonfallet i det internationella samarbetet är mer hotfullt än tidigare. Enligt SIPRI:s senaste rapport har alla kärnvapenländer utom ett ökat sina försvarsanslag. Numera går 2,6 % av världens GDP (*Gross Domestic Product*) till vapen, vilket motsvarar 239 dollar per människa på jorden. Samtidigt är riskerna för att ett kärnvapenkrig ska utlösas av misstag större än någonsin. Vid tidigare missöden är det endast enskilda människors mod och goda omdöme som hindrat kärnvapenkrig att bryta ut. Sådana incidenter finns dokumenterade, men de dokumenten är inte till för allmänheten. Inget av detta finns i utredningen; i stället förtigs det.

Vår tredje argumentationslinje avser internationell rätt; att det finns legala argument mot kärnvapen. Enligt den internationella humanitära rätten finns generella regler för hur krig får föras. Enligt Genèvekonventionerna från år 1949 måste t ex civila skyddas, civilas dricksvatten får inte förorenas och inte heller sjukvårdstransporter angripas. Enligt ett yttrande i Haag-domstolen år 1996 strider användandet av kärnvapen mot internationell rätt. Vi håller inte med utredningen om att användning av kärnvapen kan accepteras om man är under hot. Det normativa ställningstagandet är att kärnvapen måste förbjudas och att det krävs internationellt samarbete för att uppnå det målet.

Vi håller inte med utredningen om att arbetet med NPT (Non-Proliferation Treaty) skulle försvagas med FN-konventionen. Det arbetet har inte heller visat sig vara effektivt. I stället ser vi inför det kommande Prep-Com (*Preparatory Committee* för nästa NPT-möte) att de stater som sitter och förhandlar har börjat undergräva det humanitära argumentet mot kärnvapen som tidigare fanns uttalat. De stöder inte FN-konventionen. Vid sådana möten sitter vi från civilsamhället på balkongen och försöker påverka. Samtidigt ska vi inte underskatta civilsamhällets styrka; det var ju civilsamhället som lyckades få fram FN-konventionen.

Vi från civilsamhället måste fortsätta att arbeta för konventionen; prata med regeringen; utveckla våra argument; skaffa bundsförvanter. Den konferens som Margot Wallström har annonserat håller liv i diskussionerna och kan ge Sverige möjlighet att ta ledningen.

Fredrika Gårdfeldt ser som sin uppgift här att ta upp de etiska och existentiella konsekvenserna av kärnvapen. Antje Jackelén har på Svenska kyrkans vägnar lämnat in ett kritiskt remissvar till utredningen, vilket även Svenska präster och pastorer mot kärnvapen har gjort. Hennes egen väg till frågan om kärnvapen har gått via Katarinauppropet i Katarina församling som bildades kring frågorna 'Ja till en human flyktingpolitik' och 'Nej till svensk vapenexport'. Det började under flyktingkatastrofen år 2015 och kom att handla om Sveriges roll i dagens mörker. Som t ex när det gäller svensk vapenexport, där inga garantier kan lämnas om att vapnen inte kommer att användas i krig.

Kristendomen är en fredsorganisation. Den började under en tid då det var Pax Romana som gällde, dvs. en fred baserad på rädsla. Med Jesus uppstod tanken att ett fredsrike skulle baseras på tillit. Den syn på fred och säkerhet som rådde under Pax Romana borde ha övergivits idag, men i stället ser vi nu Sverige som en ockuperad liten stat under Pax Romana, en stat som inte vågar skriva under FN-konventionen. Margot Wallström skrev en debattartikel som handlade om tillit. För kristendomen är tillit något som börjar inifrån, det är en väg, en process mot fred som baseras på den gyllene regeln, gör mot andra som du själv vill bli behandlad, en regel som finns i alla världsreligioner. Det är ett nytt sätt att tänka en fred, en som handlar om tillit.

Svenska kyrkans remissvar bygger på kyrkans grundläggande människosyn, på ett barnrättsperspektiv och på Sveriges internationella åtaganden att respektera och garantera mänskliga friheter och rättigheter. Vidare anser man att frågan om en ratificering av FN-konventionen bör utredas ytterligare för att få med det humanitära perspektivet. Man påminner också om den svenska traditionen att vara en tydlig röst för nedrustning.

I det remissvar som Svenska präster och pastorer mot kärnvapen har lämnat in skriver man att Sverige bör följa Finlands exempel och införa ett förbud mot kärnvapen på svensk mark i lagstiftningen. Idag finns två existentiella hot, hotet om kärnvapenkrig och klimathotet. Enligt utredningen kan innehav av kärnvapen komma att stigmatiseras om FN-konventionen blir internationell rätt. I sitt remissvar instämmer Svenska präster och pastorer mot kärnvapen och välkomnar en sådan stigmatisering. Det måste till en ny internationell norm som säger nej till kärnvapen. Vidare menar man att Sverige kan vara med i Nato och ändå skriva under konventionen.

Fredrika Gårdfeldt menar att det är ett odemokratiskt och oetiskt system, när någon aldrig är längre än en minut från den knapp som kan avgöra om det ska finnas något liv på jorden överhuvudtaget. I arbetet som präst möter man många människor med psykisk ohälsa och därmed blir det mer uppenbart att ett kärnvapenkrig kan utlösas av någon som tillfälligt drabbas av psykisk ohälsa. Ett kärnvapenkrig kan också utlösas av misstag.

Vi kan tillsammans drömma om en annan värld. John F. Kennedy sade år 1962 att han inte ville att människor skulle leva under Pax Americana, leva i fruktan för USA, då vi ju alla tillhör samma mänsklighet. Ett kärnvapenkrig är oåterkalleligt när det väl har börjat. Det är ett

reellt hot och vi har alla ansvar för att upplysa mänskligheten, ansvar för att jordens alla människor tar sitt förnuft tillfånga och skriver på FN-konventionen.

Anna Sundström inleder med att konstatera att mycket av det som också hon vill säga i det här sammanhanget är redan sagt, vilket visar hur samstämmiga de här organisationerna är i sin kritik av utredningen om FN-konventionen. Vid sidan av kärnvapenhotet finns klimathotet som redan sagts här. Tiden är knapp för det finns ca 15 000 kärnvapen redo att utplåna mänskligheten. De som talar om *the Doomsday Clock*, säger att det nu är 'två minuter i tolv'. Inte sedan 1953 (då Eisenhower hotade med kärnvapen i Korea, min anm.) har hotet om ett kärnvapenkrig varit så stort. Nu har INF-avtalet (*Intermediate-Range Nuclear Forces*) sagts upp av båda stormakterna och konflikterna i världen är många. Enligt Hans Blix, står mänskligheten inför ett snabbt självmord med de kärnvapenarsenaler som finns eller inför ett långsamt självmord med klimathotet.

Argumenten mot kärnvapen är moraliska, etiska och existentiella. Det går inte att försvara detta vapen. Varje användning av kärnvapen skulle påverka under lång tid framåt. Daniel Ellsberg som fick Palmepriset tidigare i år har beskrivit den nukleära vintern. Genom att sot, damm och rök skulle stiga upp till stratosfären vid en kärnvapenexplosion skulle jordbruket över stora delar av jorden påverkas, vilket skulle orsaka en global massväld. Ett fåtal människor skulle överleva på att äta musslor i begränsade områden i Stilla havet.

Kärnvapenstaterna hotar varandra, men håller också alla andra länder som gisslan. De kommer inte att agera för att avskaffa kärnvapnen. Sverige måste visa vägen. Många länder i världen sneglar på Sverige för att själva ta ställning. År 1980 myntade Palme begreppet gemensam säkerhet. Han påpekade att det inte går att hoppas på en seger i ett kärnvapenkrig. Vi människor kan bara överleva tillsammans, genom att samarbeta för överlevnad. Därför är vårt alternativ gemensam säkerhet.

Enligt en opinionsundersökning som Palmcentret har låtit göra är en tydlig majoritet för FN-konventionen i samtliga partier. Bland kvinnor är det 89 % som tycker att FN-konventionen bör signeras.

Palmecenter har lämnat in sitt remissvar tillsammans med andra socialdemokratiska organisationer, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund (SSU), Socialdemokratiska studentförbundet (S-Studenten), Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund (S-kvinnor), Socialdemokrater för tro och solidaritet och HBT-Socialdemokrater Sverige (HBT-S). Det finns allvarliga problem med utredningens resultat; som att argumenten är dåligt underbyggda, det är en betoning på negativa konsekvenser, medan de positiva inte tas med, och det humanitära perspektivet helt saknas. Därmed kan utredningen inte ligga till grund för beslut.

Ingen hänsyn bör tas till USA:s och Natos påtryckningar. Sverige har agerat mot kärnvapen i 50 år och stått starka för nedrustning och mot kärnvapen. Samtliga partier bör hedra denna tradition. Som Alva Myrdal skriver i 'Spelet om nedrustning' vore det ovärdigt att ge upp. Det kommer vi inte heller att göra.

Agnes Hellström ställer följdfrågor till talarna, bl a om varför de medicinska och humanitära konsekvenser som är så välkända inte uppmärksammas mer; vilka följer det får för bilden av Sverige i världen, om Sverige inte skriver under; hur vi kan föra in det etiska tänkandet i samtalen om kärnvapen; och hur vi kan få den allmänna opinionen mot kärnvapen att speglas i fler politiska partier. Därefter följer frågor från publiken och en avslutande diskussion.

Remissvar som inte ingår i den officiella listan kommer att finnas tillgängliga på SLMK:s (Svenska Läkare mot Kärnvapen) hemsida.

Ingegerd Muncio (minnesanteckningar med reservation för minnesluckor och eventuella missuppfattningar)